

Metodika ke skupinové práci žáků SŠ

NÁRODNÍ
MUZEUM

CESTA 1620.
NA HORU

1620. ROAD TO THE MOUNTAIN

Vážená paní učitelko,
vážený pane učiteli,

tato metodika vás seznámí s doprovodným materiálem pro žáky středních škol, který můžete využít při nelektorované prohlídce výstavy. Během skupinové práce budou žáci sledovat osudy vybraných osobností po bitvě na Bílé hoře a zamýšlet se též nad interpretacemi Bílé hory v dějinách a v umění.

Připraveny jsou čtyři varianty pracovních listů věnované osobnostem různého náboženského vyznání, politického směřování nebo životní situace, které nabízí možnost srovnání a jsou odrazovým můstkem k seznámení se s pobělohorskými fenomény staroměstské exekuce, rekatolizace a exilu.

Pro lepší orientaci při práci s tímto doprovodným materiálem přikládáme plánek výstavy. Upozorňujeme v něm také na zajímavé exponáty.

Časová náročnost:

60 min

=

20 min úvod

↓

20 min skupinová práce

↓

20 min vyhodnocení

Typ práce:

skupinová (ideálně ve dvojicích či trojicích), badatelsky orientovaná

Pomůcky:

4 varianty pracovních listů:

- 1) Karel z Lichtenštejna, Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic
- 2) Přibík Jeníšek z Újezda, Martin Fruwein
- 3) Polyxena z Lobkovic, Anna Salomena Harantová z Hořovic
- 4) Albrecht z Valdštejna, Jindřich Matyáš z Thurnu

(v rámci skupiny, která řeší jednu z variant, by měl mít každý svůj pracovní list); psací potřeby; desky (k zapůjčení v šatně)

1) Úvod

(20 min)

Skupinové práci předchází prohlídka úvodních částí výstavy (Trychtýř doby, Bitva), zaměřených na události směřující k bitvě na Bílé hoře (viz plánec). Žáci by zde měli získat základní přehled o náboženské situaci v zemích Koruny české v předbělohorském období a o povstání českých stavů proti Habsburkům, konfliktu, který bitvou na Bílé hoře vrcholil.

2) Skupinová práce

(20 min)

V části **Bitva** rozdělte žáky do dvojic či trojic a rozdejte jim skupinovou práci, která je až na výjimky* navázána na zbývající části výstavy: **Kobka před popravou, Exekuce, Exil, Druhý život Bílé hory** (viz plánec). Žáci zde budou odhalovat, jak se zločinné události, jakými byla bitva na Bílé hoře nebo vydání Obnoveného zřízení zemského, promítly do životů vybraných osobností. Není potřeba, aby s nimi byli dopředu seznámeni. Bude třeba jim pouze vysvětlit, kde hledat odpovědi na otázky.

Kde hledat odpovědi na otázky?

Úkol č. 1 – životní cesty osobností

- V pracovních listech se u obrázků osobností nachází **lupa s indicie-mi**, které žáky nasměrují k získání potřebných informací. Jednotlivé indicie představují především údaje z časové osy (konkrétní data nebo časové úseky) a názvy témat. Chronologická časová osa probíhá plynule místnostmi výstavy a je zobrazena na panelech. Na panelech ve výstavě jsou k nalezení i názvy témat z indicí. Úkolem žáků bude nejprve tato témata a údaje z časové osy ve výstavě najít a poté u nich hledat odpovědi. Pracovat přitom budou s texty, zobrazeními a předměty v příslušných částech výstavy.

- Za lupou mohou být dále použity dvě indicie, které nepředstavují údaje z časové osy ani názvy témat na panelech. První z nich je **Kobka**. Ta doporučuje navštívit rekonstrukci místnosti, kde odsouzení povstalci čekali na popravu. Jsou zde vyvolávána jména některých z nich, například **Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic**, který zajímá skupinu 1.

- Druhou takovou indicí jsou tzv. **knihy osobností** určené návštěvníkům k prolistování. Celkem tři tyto knihy jsou umístěny v těchto částech výstavy: **Trychtýř doby, Exekuce a Druhý život Bílé hory**. Žáci musí najít tu správnou z nich, v níž jsou stručně popsány životní příběhy sledovaných osobností. Skupinám pracujícím s pracovním listem 2 a 3 pomohou v odpovědi na některé otázky, ostatním poslouží k doplnění základních informací.

*první indicie u Albrechta z Valdštejna a Karla z Lichtenštejna

Kde hledat odpovědi na otázky?

Úkol č. 2 –
stopy osobností
v dějinách, druhý život
Bílé hory

K zodpovězení tohoto úkolu musí žáci navštívit druhý sál výstavy (Druhý život Bílé hory), jak je zmíněno v zadání úkolu.

Úkol č. 3 –
předmět, který žáky
nejvíce zaujal

Jde o průběžný úkol. Žáci si mohou vybrat jakýkoli exponát z celé výstavy, a to buď jeden za celou skupinu, nebo každý dle své vlastní volby.

Tipy:

- Při sestavování obrazu o vybraných osobnostech a porovnávání jejich životních cest se žákům může hodit prostor pro poznámky, který naleznou z druhé strany pracovního listu.

- Pokud budou některé skupiny s prací dříve hotové, mohou si mezitím přečíst alternativní dějiny v Sále 1 nebo zhlédnout filmové ukázky v Sále 2.

3) Vyhodnocení

(20 min)

Doporučujeme projít si společně ty části výstavy, k nimž se vztahovala skupinová práce, a pro zpestření části věnované alternativním dějinám. Nevadí, pokud se žákům nepodařilo vše dohledat, stejné skupiny se mohou navzájem doplňovat.

Během vyhodnocování lze porovnávat jednotlivé lidské příběhy na pozadí historických událostí a shrnout si témata staroměstské exekuce, rekatolizace, exilu a druhého života Bílé hory. Žáci také představí předměty, které je z výstavy nejvíce zaujaly a které se jim v souvislosti se zkoumanými osobnostmi a tématy podařilo dohledat.

V části **Exekuce** mohou s výsledky své práce seznámit především skupiny 1 (Karel z Lichtenštejna, Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic) a 2 (Přibík Jeníšek z Újezda, Martin Fruwein). Doplnit je zde mohou ale i ostatní, neboť tématu exekuce se věnovaly víceméně všechny skupiny.

V části **Exil** prezentují své výsledky skupiny 4 (Albrecht z Valdštejna, Jindřich Matyáš z Thurnu), doplnit je mohou skupiny 3 (téma pobělohorských konfiskací; Polyxena z Lobkovic, Anna Salomena Harantová z Hořovic).

V části **Druhý život Bílé hory** mohou seznámit s výsledky své práce všechny skupiny.

Kobka před popravou

Alternativní dějiny 1

Bitva

- Dobové přilby a zbraně

Exekuce

- Pánský oblek ze zeleného brokátu, 30. léta 17. století
- Rekonstrukce popravčích nástrojů

Exil

- Památník Kryštofa Viléma Haranta z Polžic a Bezdruzic, synovce popraveného Kryštofa Haranta, 1648
- Raně barokní socha jezuitského světce, 1645
- Jan Amos Komenský, Labyrint světa a Lusthaus srdce, 1631

SÁL 1

Trychtýř doby

- Ozdobný pohár ve tvaru koroptve, kolem 1600
- Rudolfův majestát, 1609, faksimile
- Kazule – liturgický oděv s hedvábnou výšivkou, 17. století
- Kancionál Betlémské kaple, 2. polovina 16. století
- Votivní obraz Viléma Slavaty, kolem 1630

Alternativní dějiny 2

SÁL 2

Druhý život BH

- K tomuto se vztahuje skupinová práce
- K tomuto se nevztahuje skupinová práce

- Hlava Panny Marie Immaculaty ze sochy mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, Jan Jiří Bendl, 1650
- Falzum meče kata Mydláře s vyrytými jmény popravených, 19. století
- Alegorie Bílé hory, modeletto, Stanislav Sucharda, kolem 1907
- Publikace „Opráskí sčeskí historje“, 2014

Řešení úkolů:

1) Karel z Lichtenštejna, Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic

Úkol č. 1

A) Karel z Lichtenštejna se stal císařským místodržícím, na starost měl obnovení pořádku v Praze a návrat k poměrům před stavovským povstáním. Z pověření císaře (1. 12. 1620) měl střežit hlavní organizátory povstání, aby nemohli uprchnout do zahraničí. Až 8. 1. 1621 však poslal po několika urgencích do Vídně první návrh seznamu viníků povstání. Mnozí šlechtici na seznamu byli s Lichtenštejnem spřízněni nebo spřáteleni a nepočítali s trestem smrti.

Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic byl jakožto účastník stavovského povstání jedním z 27 mužů popravených na Staroměstském náměstí dne 21. 6. 1621.

B) Karel z Lichtenštejna byl na straně vítězů (habsburského císaře Ferdinanda II.) a byl katolického vyznání, stejně jako habsburští panovníci. Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic byl původně katolického vyznání, ale později přestoupil k evangelické víře a zapojil se do povstání českých stavů proti Habsburkům.

C) Karel z Lichtenštejna se stal předsedou mimořádného soudního tribunálu. Rozhodoval tak o osudech lidí, z nichž mnohé znal celý život. Později byl nazýván Krvavý kníže.

D) Například grafika Manželky a další příbuzní odsouzených prosí knížete Karla z Lichtenštejna o milost po vynesení rozsudků; Portrét Karla z Lichtenštejna, 1627; Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic, Putování, aneb cesta z Království českého do města Benátek, odtud po moři do Země svaté, 1608; Památník Kryštofa Viléma Haranta z Polžic a Bezdrůžic, synovce popraveného Kryštofa Haranta, 1648; Rytina staroměstská exekuce 21. června 1621 od Matthäuse Meriana; repliky pravčích nástrojů.

Úkol č. 2

A) Například falzum meče kata Mydláře s vyrytými jmény popravených, 19. století; zmínka v tématu *A trpěli jste? (Divadlo a film)* — drama Harantova žena Elišky Krásnohorské z 19. století ukazovalo Kryštofa Haranta jako uvědomělého českého vlastence.

B) Důležité je, jak na žáky vyobrazení působí a proč. V interpretaci jim může pomoci užitá barevnost a motivy (například krvavý západ slunce, šibenice, zničený bojovník). Častými motivy jsou zde silueta letohrádku Hvězda, havrani či holé větve stromů. Malířství 19. století zobrazovalo bělohorskou bitvu zpravidla jako pusté bitevní pole s letohrádkem Hvězda v pozadí nebo zachycovalo poslední boj Moravanů.

Řešení úkolů:

2) Přibík Jeníšek z Újezda, Martin Fruwein

Úkol č. 1

A) Martin Fruwein byl jakožto účastník povstání odsouzen k trestu smrti. Před popravou, která se konala 21. 6. 1621 na Staroměstském náměstí, byl vyslýchán, mučen a nakonec spáchal sebevraždu. Katem Janem Mydlářem byl dle původního rozsudku posmrtně rozčtvrcen a jeho tělo bylo rozvěšeno u městských bran.

B) Přibík Jeníšek z Újezda byl královským prokurátorem mimořádného soudního tribunálu v čele s Karlem z Lichtenštejna. (Informace z knihy osobností: Byl pověřen sestavením obžalovacích spisů proti povstalcům.)

C) Informace z knihy osobností: Martin Fruwein byl evangelík a povoláním právník. Byl jedním z organizátorů stavovského povstání. Jako zástupce měšťanského stavu se zúčastnil konspirační schůzky v předvečer pražské defenestrace a byl zvolen i direktorem – členem stavovské vlády (direktoria). Rytíř Přibík Jeníšek z Újezda byl katolického vyznání a věnoval se úřednické kariéře. Zastával například funkci písaře menších desek zemských. Během stavovského povstání odešel do exilu, při návratu do vlasti v roce 1619 byl zajat a pět měsíců vězněn.

D) Například Výslechový protokol Martina Fruweina, 1621; Mistr popravčí v městech pražských Jan Mydlář píše staroměstskému rychtáři ve věci zaplacení sobě a své čeládce za popravu 27 odsouzených a za posmrtné vykonání exekuce na těle Martina Fruweina; Rytina staroměstská exekuce 21. června 1621 od Matthäuse Meriana; Obraz staroměstské exekuce 1621 namalovaný pro Přibíka Jeníška z Újezda; repliky popravčích nástrojů.

Úkol č. 2

A) Například falzum meče kata Mydláře s vyrytými jmény popravených, 19. století; Historizující vyobrazení defenestrace od Karla Svobody, 1848.

B) Při interpretaci Bílé hory mohla hrát roli perspektiva vítězů a poražených, náboženské vyznání, politická orientace či vlastenectví. Mají-li žáci shrnout výsledek z pohledu katolického dějepisce 17. století, měli bychom očekávat radostný tweet.

Řešení úkolů:

3) Polyxena z Lobkovic, Anna Salomena Harantová z Hořovic

Úkol č. 1

A) Pobělohorské konfiskace postihly rodinu Anny Salomeny Harantové z Hořovic, manželku Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic, který byl popraven jako účastník stavovského povstání dne 21. 6. 1621 na Staroměstském náměstí. V první vlně konfiskací naopak získali Lobkovicové, kteří stáli na straně Habsburků.

B) Odsuzující měli často mezi odsouzenými své příbuzné nebo přátele. Anna Salomena Harantová z Hořovic se po smrti svého prvního muže vdala za staroměstského hejtmana Heřmana Černína, jenž byl na straně odsuzujících a kdysi býval blízkým přítelem Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic.

C) Informace z knihy osobností: Anna Salomena Harantová z Hořovic byla schopnou obchodnicí. Polyxena z Lobkovic se například aktivně postavila proti stavovskému povstání, podporovala mnohé církevní řády a po potlačení povstání nakoupila některá ze zabavených panství.

D) Například grafika Manželky a další příbuzní odsouzených prosí knížete Karla z Lichtenštejna o milost po vynesení rozsudků; repliky popravčích nástrojů.

Úkol č. 2

A) Například falzum meče kata Mydláře s vyrytými jmény popravených, 19. století; zmínka v tématu *A trpěli jste? (Divadlo a film)* — drama Harantova žena Elišky Krásnohorské z 19. století.

B) V písních z katolického prostředí byla bitva na Bílé hoře oslavována, v evangelických kruzích zaznívaly nářky nad nešťastnou porážkou. Postupně převládlo evangelické hlediště a poetika porážky.

Pavel Kohout i Karel Kryl se věnovali motivu posledních Moravanů. Pavel Kohout jejich statečnost přirovnal ke statečnosti chartistů.

Řešení úkolů:

4) Albrecht z Valdštejna, Jindřich Matyáš z Thurnu

Úkol č. 1

A) Albrecht z Valdštejna byl úspěšným vojenským podnikatelem a největším nabyvatelem konfiskátů v první vlně konfiskací majetku účastníků stavovského povstání po roce 1620. Později se stal dokonce frýdlantským vévodou.

O jeho konverzi ke katolické víře, podpoře císaře Ferdinanda II. a jeho kariéře (vzestupu a pádu) se pak žáci mohli dočíst v knize osobností.

B) Jindřich Matyáš z Thurnu byl jedním z hlavních strůjců stavovského povstání, a proto se rozhodl v roce 1620 uprchnout ze země, aby se vyhnul popravě. Do Čech se na čas vrátil v roce 1631 spolu s dalšími exulanty.

C) Vydání Obnoveného zřízení zemského (1627 Čechy, 1628 Morava) znamenalo počátek tvrdé rekatolizace Čech a Moravy. Jediné povolené vyznání bylo katolické. Kdo z nekatolíků nebyl ochoten přestoupit ke katolictví, dostal lhůtu k vystěhování se ze země. Do exilu odešli nekatolíčtí šlechtici, měšťané i poddaní. Pozn.: V roce 1621 odcházejí z Prahy a královských měst utrakvističtí a bratrští duchovní, o rok později luterští kazatelé a v roce 1624 musí zemi opustit všichni nekatolíčtí kazatelé.

D) Například Portrét Albrechta z Valdštejna, 1629; Manuál písaře Nového Města pražského se soupisem pražských účastníků stavovského povstání, 1621.

Úkol č. 2

A) Například Soška Valdštejna, Ludvík Šimek, před 1870; Porcelánová figurka Valdštejna, 19. století; Model výpravy divadelní hry Valdštýn od Františka Zavřela; Vstupenka na výstavu Albrecht z Valdštejna a doba pobělohorská, 1934; Fotografie ze hry Valdštýn.

B) Nedaleko bojiště se nachází poutní místo s barokním kostelem a klášterem zasvěceným Panně Marii Vítězné na památku vítězství katolíků v bitvě na Bílé hoře. Na bojišti stojí jednoduchá mohyla z roku 1920. Dřívější návrhy (například Františka Bílka, Stanislava Suchardy ad.) byly mnohem okázalejší, s bohatou sochařskou výzdobou.